مجله اقتصادی
شماره‌های ۳ و ٤ خرداد وتیر ۱۳۹۳، صفحات ٤۲-۲۷

تحریم‌ها و تأثیر آن بر کسب‌وکار در ایران

سیدمحمود میراحمدی
دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، پیام‌نور مرکز تهران غرب
mirahmadi14@yahoo.com

حسن رشیدی
دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، دانشگاه پیام‌نور مرکز بین‌الملل قشم
hassanrashidi66@yahoo.com

پس از پیروزی انقلاب اسلامی کشورهای غربی همواره به‌دلایل متفاوتی در تلاش برای توقف موفقیت‌های کشورمان به‌صورت‌های گوناگون دست به صدور قطعنامه، ایجاد محدودیت و سنگ‌اندازی در مهم‌ترین مباحث کشور یعنی اقتصاد زده‌اند. در حالی‌که این روزها مبحث تحریم و مقابله با آن دغدغه اصلی صاحبان شرکت‌ها و تولیدکنندگان کالا و خدمات در ایران است، عمده بحث‌های آکادمیک و نظری در این خصوص به‌صورت گذرا و مقطعی انجام می‌شود. هدف پژوهش حاضر بررسی تحریم‌ها و تأثیر آن بر کسب‌وکار می‌باشد. می‌توان گفت که تحریم‌ها ۲ نتیجه را برای کشورمان در پی داشته است. نخست، از لحاظ پیشرفت و خودکفایی در بحث تولید ملی کشورمان توانسته بدون نیاز و وابستگی به دیگر کشورها به پیشرفت‌های عظیم دست یابد و از بعد دیگر می‌توان گفت تحریم‌ها بر کسب‌وکار نیز آثار منفی داشته؛ تورم و بالا رفتن قیمت نهاده‌ها و کمبود مواد اولیه جهت تولید نیز از آثار آن می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: تحریم، کسب‌وکار، تولید ملی، ایران.

۱. مقدمه

در روابط بین‌الملل معاصر، تحریم‌ها ابزارهایی برای حل‌وفصل اختلافات و دستیابی به اهداف سیاسی خاص تلقی می‌شوند. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، در زمستان ۱۹۷۹، ایالات متحده آمریکا تاکنون به کرات از این ابزار علیه ایران استفاده نموده که مهم‌ترین آن ILSA می‌باشد، اما تهدید به اعمال مجازات شرکت‌هایی که در طرح‌های توسعه‌ای حوزه‌های جدید نفتی ایران سرمایه‌گذاری نمایند موجب تشویق هم‌پیمانان اروپایی آمریکایی جهت همکاری نزدیک در راستای سیاست‌های ایالات متحده علیه ایران نشد.

وضع قانون تحریم، اصطکاک منافع کشورهای ۲ سوی اقیانوس آتلانتیک را به‌دلیل اعمال قوانین ایالات متحده در خارج از مرزهای این کشور تشدید نمود. از طرفی، با توجه به جهانی شدن

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

اقتصاد و کاهش موانع موجود بر سر راه تجارت بین‌الملل میزان موفقیت تحریم‌های اعمال شده به‌ویژه هنگامی که به‌صورت یک‌جانبه وضع شده باشند، کاهش یافته است.

تحریم‌های اعمال شده بر کشورهای هدف تحریم، علاوه بر اثر مستقیم بر اقتصاد آنها، اثراتی بر اقتصاد جهانی و حتی کشور تحریم‌کننده نیز داشته‌اند. مشاهده صحنه بین‌المللی این واقعیت را آشکار می‌سازد که طیف مشخصی از کشورهای جهان سوم در مقاطعی از حیات اقتصادی خود با چالش اینگونه تحریم‌ها روبرو بوده‌اند، اما نحوه تعامل آنها با پدیده تحریم و تأثیر آن بر فرایند یادگیری و نوآوری داخلی یکسان نبوده است.

به نظر می‌رسد چین و هند که پیش‌تر در سال‌های ۱۹۶۵ و ۱۹۷۴ به‌دلیل آزمایشات سلاح‌های هسته‌ای خود تجربه بحران اقتصادی ناشی از تحریم را از سر گذرانده بودند، در دور بعدی تحریم‌ها که به‌ترتیب در سال‌های ۱۹۸۹ و ۱۹۹۸ اتفاق افتاد، در اثر سیاست‌های مناسب، تحریم‌ها را عملاً بی‌اثر ساختند.

منظور از بی‌اثرسازی تحریم آن است که کشور تحریم‌گذار در تحلیل نهایی ضرر خود را از استقرار تحریم بیش از منافع آن ارزیابی نماید و بنابراین یا اصولاً به‌رغم تهدیدات مکرر هرگز آن را به‌کار نبندد و یا در صورت به‌کارگیری آن، پس از مدت کوتاهی به آن پایان بخشد. به‌منظور تحقق اهداف هر سازمان، ارکان و سازوکارهایی تعبیه می‌شود تا کارایی و اثربخشی تصمیمات آن سازمان را تضمین نماید. هدف پژوهش حاضر بررسی تحریم‌ها در کسب‌وکار ایران است.

۲. ادبیات موضوع

۲-۱. تحریم

دیدگاه‌ها و تعاریف مختلفی از تحریم توسط دانشمندان علوم مختلف اجتماعی ارائه شده، اما هیچگاه در مورد آن اتفاق‌نظر حاصل نگردیده است. در فرهنگ لغت و اصطلاحات سیاسی لغت (sanction) معادل تحریم، اجازه دادن و تصویب کردن، مجازات، جریمه و ضمانت اجرایی معنا شده است. در جایی دیگر، درباره این لغت آمده است: به‌معنای ضمانت اجرا یا مجازات‌ها، اقدامات تنبیهی سیاسی، اقتصادی یا نظامی هستند که از طریق سیستم امنیت دسته‌جمعی علیه ناقضین حقوق بین‌الملل اعمال می‌گردد. ذکر این نکته ضروری است که گرچه در تحریم‌ها عنصری از تنبیه وجود دارد، اما فقط به‌هدف ایجاد شرایط دشوار برای مردم کشور مورد تحریم نیست. در واقع، هدف آن ایجاد تغییراتی در رفتار سیاسی دولت این کشور است. عده‌ای نیز مهم‌ترین کارکرد تحریم را بازدارندگی می‌دانند (ظریف و میرزایی، ۱۳۷۶).

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

برای اینکه بخواهیم تعریفی از واژه تحریم ارائه دهیم، می‌بایست تعاریف فنی و تشریحی این عبارت را از هم تفکیک نماییم. مقررات تجاری عبارت از محدودیت‌هایی است که دولت‌های ملی بر تجارت بین‌المللی اعمال می‌کنند که به ظاهر همان تأثیر تحریم‌های اقتصادی را دارند، اما اهداف دیگری را دنبال می‌کنند.

اینگونه محدودیت‌های تجاری اهداف تعریف شده سیاست تجاری یک دولت می‌باشند، در حالی‌که تحریم‌های اقتصادی، به‌عنوان ابزاری برای نیل به اهداف سیاست خارجی استفاده می‌شوند. به‌همین دلیل دولت آمریکا در پیشبرد سیاست خارجی خود به تحریم‌های اقتصادی روزافزون متوسل می‌شود (کارتر، ۱۹۹۲).

از نظر باری ای کارتر، تحریم‌های اقتصادی به‌معنای تدابیر قهرآمیز اقتصادی علیه یک یا چند کشور برای ایجاد تغییر در سیاست‌های آن کشور است و یا دست‌کم بازگوکننده نظر یک کشور درباره این قبیل سیاست‌هاست. به‌این ترتیب، عبارت تحریم‌های اقتصادی به‌معنای اقدامات غیرنظامی است که بر انتقال کالا، خدمات و یا سرمایه به یک کشور خاص تأثیری نامطلوب می‌گذارد و هدف از برقراری آن، تنبیه یا مجازات و یا وادار ساختن آن کشور به تطبیق خود با اهداف سیاسی دولت تحریم‌کننده و یا بیان ناخرسندی کشور تحریم‌کننده از اقدامات و رفتارهای آن کشور است.

۲-۲. تاریخچه تحریم‌ها: قانون تحریم‌های ایران (ISA)

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹، ابزار تحریم علیه ایران بارها از سوی ایالات متحده مورد استفاده قرار گرفته که نخستین مورد آن پس از اشغال سفارت آمریکا در ایران بود. تحریم‌های آمریکا که در ابتدا قانون تحریم‌های ایران و لیبی نامیده می‌شد در ظاهر به‌منظور ممانعت از گسترش برنامه‌های هسته‌ای ایران و حمایت از سازمان‌های تروریستی وضع گردید، اما اهداف گسترده‌تری را دنبال می‌کند.

قانون تحریم‌های ایران یکی از تحریم‌های بی‌شمار ایالات متحده علیه ایران می‌باشد که درسال ۱۹۹۶ به تصویب رسید. پس از اجرای اولیه آن، توجهات زیادی را به‌دلیل تحریم مافوق ارضی بودن به خود جلب نمود. این قانون مجازات‌های ایالات متحده علیه شرکت‌هایی که بسیاری از آنها متعلق به هم‌پیمانان ایالات متحده بودند را شامل می‌شد. قانونی که در صد و یازدهمین جلسه کنگره به تصویب رسید، مصوب نمود که قانون تحریم‌های ایران انواع مختلف دیگری از فعالیت‌ها را از جمله خدمات و تجهیزات تولید و فروش بنزین به ایران و محدودیت روابط بین‌المللی بانکی با ایران را شامل شود.

۳. پیشینه تحقیق

در رابطه با تأثیر متقابل تحریم‌های بین‌المللی و موضوع مدیریت وسیاستگذاری علوم و فناوری ما با ۲ دسته از مراجع مواجهیم:

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

دسته اول، منابع روابط بین‌الملل است که در آن مفهوم تحریم به‌عنوان یکی از ابزارهای سیاست خارجی کشورها به قصد تنبیه و بازدارندگی کشور هدف تعریف می‌شود. هدف تحریم، تغییر سیاست خاص یا مجموعه‌ای از سیاست‌های کشور هدف است. به‌طور قطع، احتمال تحریم با نامتوازن بودن درجه آسیب‌پذیری بین کشور تحریم‌گذار و تحریم‌پذیر بیشتر می‌شود؛ زیرا اگر کشور تحریم‌گذار و تحریم‌پذیر به‌طور یکسان از تحریم آسیب بپذیرند، به محض اعمال تحریم توسط یک کشور، کشور مورد تحریم نیز به سیاست متقابل دست می‌زند.

عامل تعیین‌کننده دیگر، سهم کشورها در تجارت بین‌المللی است. هرچقدر که سهم کشورها در تجارت بین‌المللی بالاتر باشد، احتمال دست زدن به تحریم علیه آنها کمتر است. ازسوی دیگر هر چه سهم تجارت بین‌الملل در تولید ناخالص کشور بیشتر باشد، درجه آسیب‌پذیری کشور از تحریم بیشتر خواهد شد.

جدول ۱. ماتریس درجه احتمال تحریم

احتمال زیاد تحریم	احتمال کم‌تحریم
خانه شماره ۱	خانه شماره ۳
اندازه بازار داخلی کوچک/ روابط با کشورهای دنیا زیاد	اندازه بازار داخلی بزرگ/ روابط با کشورهای دنیا زیاد
خانه شماره ۲	خانه شماره ۴
اندازه بازار داخلی کوچک/ رابطه با کشورهای دنیا کم	اندازه بازار داخلی بزرگ / رابطه با کشورهای دنیا کم

مأخذ: نتایج تحقیق.

بنا بر جدول (۱) تنها کشورهای واقع در خانه شماره ۴ هستند که می‌توانند از تحریم آسیب نبینند و به‌همین دلیل هم احتمال تحریم علیه آنان بسیار کم است. کشورهای واقع در ۳ خانه دیگر احتمال تحریم شدن را دارند. همین جدول، ۲ راهبرد را برای کاهش این احتمال برای کشورهای خانه‌های ۱، ۲ و ۳ مطرح می‌کند. نخست راهبردهای افزایش حجم، بازار داخلی و سپس راهبردهای افزایش سهم کشور در بازار بین‌المللی.

مقوله دیگری که در این منابع با آن مواجه هستیم درجه موفقیت تحریم و راهبردهای مقابله با آن است. در مراجع روابط بین‌الملل این اعتقاد عمومی وجود دارد که تحریم‌ها تاکنون ابزار موفقی برای نیل به اهداف سیاست خارجی نبوده‌اند.

٤. دلایل و اهداف کاربرد تحریم

دلایل فراوانی در توجیه تحریم ذکر می‌شود که عبارتند از تمایل به تأثیرگذاری در سیاست‌ها یا حتی تغییر نظام یک کشور، تنبیه و یا مجازات یک کشور به‌دلیل سیاست‌های آن. صرف‌نظر از این دلایل، در برخی موارد تحریم‌ها به این دلیل برقرار می‌شوند که کشور تحریم‌کننده احساس می‌کند باید برای جلب‌نظر

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

دیگران اقدامی نماید و این تحریم‌ها می‌تواند کمتر جنجال‌برانگیز باشد. در این حالت به نظر می‌رسد اقدام سیاسی به اندازه کافی مؤثر نباشد، در عین‌حال توسل به نیروی نظامی نیز اقدامی افراطی محسوب می‌شود.

به‌طور خلاصه، دلایل و اهداف وضع تحریم را می‌توان به‌صورت ذیل ارائه نمود(علیخانی، ۱۳۸۰):

- تمایل به تأثیرگذاری در سیاست‌ها یا حتی ایجاد تغییر در نظام سیاسی یک کشور
- تنبیه و مجازات یک کشور به‌دلیل سیاست‌های آن کشور
- ایجاد بی‌ثباتی در کشور هدف، بیشتر به قصد ایجاد تغییر در نظام سیاسی آن کشور
- ارتقای حقوق بشر، مقابله با تروریسم و جلوگیری از اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی
- به کشور تحریم‌شده نشان داده شود که کشور تحریم‌کننده اقدامات آن کشور را تقبیح می‌کند.
- برحذر داشتن کشور تحریم‌شده از تعقیب برخی سیاست‌های ناخوشایند در آینده (بازدارندگی)
- کاهش توان نظامی کشور هدف.

۵. عوامل مؤثر بر فضای کسب‌وکار

عوامل مؤثر بر فضای کسب‌وکار را می‌توان به ۳ دسته عمده تقسیم نمود:

- جایگاه، نقش سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های دولت
- نهادهای اقتصادی و ساز وکارهای رسمی وغیر رسمی حاکم بر آنها
- نظام حقوقی وقضایی

۵-۱. دولت

دولت از جهات، ابعاد و مسیرهای مختلف بر فعالیت‌های اقتصادی تأثیرگذار است به‌نحوی‌که سیاست‌های کلان اقتصادی و سیاسی دولت به شکل‌گیری یک نظام اقتصادی سالم، شکوفا، شفاف و توانمند منجر می‌شود و یا به گسترش اقتصاد زیرزمینی و فساد و در نتیجه یک اقتصاد ضعیف و ناکارامد می‌انجامد (چوی و تام، ۲۰۰۵).

دولت‌ها نقش مهمی در حمایت از حقوق مالکیت، فراهم کردن زیرساخت‌ها، عملکرد بازارهای پولی، مالی و نیروی انسانی، نظارت بر فعالیت‌های اقتصادی و کنترل فساد دارند. کمک‌های بنگاه‌ها به اقتصاد نیز تحت‌تأثیر فضای آزاد، رقابتی و شفاف سرمایه‌گذاری است که دولت در شکل‌گیری و بهبود آن نقش عمده‌ای دارد.

۵-۲. نهادهای اقتصادی

عدم وجود نهادهای اقتصادی مناسب پشتیبان فعالیت‌های اقتصادی سالم می‌باشد و شکل‌گیری محیط نامناسب کسب‌وکار هزینه‌های بیشتری بر کسب وکارهای کوچک تحمیل می‌کند، این در حالی است که

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

کسب‌وکارهای بزرگ قدرت بیشتری در تأثیرگذاری بر محیط پیرامون خود دارند. آنها می‌توانند با استفاده از رسانه‌ها و ارتباط مستقیم با سیاستگذاران و صرف هزینه‌های تبلیغاتی و سایر ابزارهای مؤثر بر افکار عمومی، مشکلات خود را به تصمیم‌گیران انتقال داده، محیط را به نفع خود تغییر دهند و از تغییرات ناخواسته تا حد زیادی جلوگیری کنند، اما مؤسسات کوچک و فعالان کم‌توان به‌دلیل عدم توانایی در مقابله با این مشکلات به ناچار فعالیت خود را تعطیل می‌نمایند (کاسرو، ۲۰۰۴).

۵-۳. نظام حقوقی

در ادبیات اقتصادی سرمایه‌گذاران را به آهویی تشبیه می‌کنند که باهوش و ذکاوت خویش با احساس کمترین خطری از صحنه می‌گریزند و بنابراین، کلیه سرمایه‌گذاران با حساسیت فوق‌العاده‌ای شرایط عمومی حاکم بر فعالیت خویش را می‌سنجند. از نظر آنان سرمایه‌گذاری نیاز به اطمینان از امنیت اقتصادی دارد که تأمین آن در سایه قوانین کارآمد و نظام حقوقی که اجرای آنها را ضمانت کنند، ممکن می‌شود. به‌عبارت روشن‌تر سرمایه‌گذار می‌بایست اطمینان داشته باشد که هیچ خطری سرمایه او را تهدید نمی‌کند و در صورتی که به هر دلیلی سرمایه او مورد تعرض قرار گرفت نظام حقوقی و قضایی حاکم برکشور قادر است از سرمایه او دفاع کرده و رفع تعرض نماید (موساچیو و هال، ۲۰۰۶).

۶. نقش تحریم‌ها در تغییر رفتار دولت‌ها

سازمان ملل متحد و در رأس آن شورای امنیت به‌عنوان یکی از ارکان مهم این سازمان که وظیفه تأمین صلح و امنیت بین‌المللی را برعهده دارند، در مواقعی که یک وضعیت را به‌عنوان تهدید صلح، نقض صلح یا اقدام تجاوزکارانه تشخیص دهند، قادر به اتخاذ تمهیداتی از جمله اعمال مجازات‌های متعدد اقتصادی و سیاسی علیه کشور یا کشورهای هدف خواهند بود تا با اعمال فشار مانع از تداوم سیاست‌ها و اقدامات کشور یا کشورهای هدف و در نهایت کاهش ضریب توسل به زور و اقدام نظامی شوند.

تحریم‌ها معمولاً به ۲ شکل دو جانبه و چندجانبه (بین‌المللی) توسط دولت‌ها علیه کشورهای رقیب یا دشمن اعمال می‌شود تا از طریق آن دولت یا دولت‌های تحریم‌کننده به اهداف سیاسی خود دست یابند. در واقع هدف از اعمال تحریم‌ها به‌ویژه تحریم‌های چندجانبه در عرصه بین‌المللی این است که با انزوای داخلی و بین‌المللی کشور، دولت، افراد یا گروه هدف، زمینه تغییر رفتار نامناسب آنها فراهم آید.

در حوزه داخلی، تحریم‌ها به‌دلیل اعمال فشار بر اقشار مختلف جامعه و تحریک آنها می‌تواند زمینه‌ساز تغییر رفتار دولت مربوطه شود. در حوزه بین‌المللی نیز وضع تحریم‌ها می‌تواند انزوای سیاسی و اقتصادی دولت، افراد و گروه هدف را در پی داشته و مشروعیت بین‌المللی آنها را زیر سؤال برده و با چالش مواجه سازد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

۷. تحریم‌های نفتی علیه ایران

گستردگی بخش نفت‌وگاز ایران، وابستگی تکنولوژیکی به فناوری‌های نوین اکتشاف، توسعه و تولید نفت‌وگاز و نیاز مبرم کشور به درآمدهای ارزی حاصل از صادرات نفت‌وگاز موجب گردیده است تا این بخش به‌عنوان بخشی کلیدی برای مؤثرتر کردن تحریم‌ها از سوی ایالات متحده و اتحادیه اروپا مورد استفاده قرار گیرد. تحریم‌هایی که بخش نفت‌وگاز ایران را نشانه گرفته، مجازات‌هایی را برای شرکت‌هایی که به‌روش‌های مختلف به توسعه فعالیت‌های مختلف صنعت نفت‌وگاز ایران کمک نمایند در نظر گرفته است. براساس تحریم‌های مذکور، سرپیچی از مقررات CISADA مجازات‌هایی را علیه شرکت‌ها و افرادی به‌همراه خواهد داشت که:

- ۲۰ میلیون دلار و یا بیشتر را طی یک دوره ۱۲ ماهه سرمایه‌گذاری نمایند که این سرمایه‌گذاری به توانایی ایران برای توسعه منابع نفتی خود بیفزاید. منابع نفتی نیز شامل نفت، محصولات نفتی پالایش شده، تانکرهای نفت یا گاز طبیعی مایع شده و محصولاتی می‌شود که برای ساخت یا حفاظت از خطوط لوله در حمل‌ونقل کلیه محصولات نفتی به‌کار می‌رود.
- به فراهم‌سازی، فروش محصولات نفتی پالایشی به ایران با ارزش ۱ میلیون دلار در هر قرارداد (یا ۵ میلیون دلار طی دوره ۱۲ ماهه) مبادرت ورزند. محصولات پالایشی شامل سوخت جت، بنزین و بنزین هواپیما می‌باشد.
- به فراهم‌سازی، فروش و یا اجاره کالاها، خدمات یا سایر حمایت‌هایی که به حفظ یا گسترش ظرفیت‌های پالایشی ایران کمک نماید مبادرت ورزند.
- همچنین، مطابق با بند "۲۳" تحریم‌های اتخاذ شده توسط اتحادیه اروپا، در ژوئیه ۲۰۱۰، کشورهای عضو اتحادیه اروپا نیز می‌بایست فروش، عرضه و یا انتقال هرگونه تجهیزات و فناوری‌های کلیدی و همچنین کمک‌های تخصصی و مالی که می‌توانند در بخش‌های کلیدی صنعت نفت‌وگاز طبیعی ایران مورد استفاده قرار گیرند را ممنوع نمایند. در عین‌حال کشورهای عضو می‌بایست هرگونه سرمایه‌گذاری جدید در بخش‌های مذکور ایران را ممنوع نمایند.

۸. هزینه تحریم‌ها

برای بررسی تأثیر و کارایی تحریم‌ها از منظر اقتصاد سیاسی می‌بایست ۴ عامل زیر در نظر گرفته شود:

- اثر یا هزینه تحریم بر کشوری که هدف تحریم قرار گرفته است.
- مؤثر بودن تحریم‌ها در نیل به اهداف مورد نظر و تأثیر تحریم بر رفتار و ماهیت رژیم تحت‌تحریم

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

– مطلوبیت تحریم در نیل به اهداف مورد نظر؛ یعنی هزینه تحمیل شده بر کشور تحت‌تحریم منهای هزینه اعمال تحریم برای کشور تحریم‌کننده

– مطلوبیت نسبی تحریم در مقایسه با سایر ابزارهای موجود

تحریم‌ها زمانی برای کشور تحریم‌کننده دارای دارایی بود که نخست، برکشور تحت‌تحریم هزینه‌ای سنگین تحمیل نماید؛ دوم، فشار اقتصادی را به فشار سیاسی مؤثر تبدیل کند و تغییرات مورد نظر را در رفتار و یا ماهیت رژیم تحت‌تحریم به‌وجود آورد؛ سوم، هزینه‌ای که بر اقتصاد کشور تحت‌تحریم تحمیل می‌نماید به‌مراتب بیشتر از هزینه آن برای اقتصاد کشور تحریم‌کننده باشد و بالاخره، در مقایسه با سایر ابزارها و سیاست‌های ممکن از مطلوبیت بیشتر برخوردار باشد. درخصوص تحریم این مسئله به معنای داشتن تأثیر اقتصادی و ایجاد اعتبار سیاسی در کنار یکدیگر است (قدرت، ۲۰۰۰).

۹. عوامل مؤثر بر مقابله با تحریم‌ها

عوامل مؤثر متعددی را که برای مقابله با تحریم‌ها می‌شود از آنها بهره گرفت می‌توان برشمرد که مهم‌ترین آنها عبارتند از:

اختیار سیاسی کشور تحریم‌شده؛ یکی از شاخص‌ها و عوامل مقابله با تحریم‌ها، به‌ویژه تحریم اقتصادی، به نوع ساختار حکومت و تشکیلات حاکم بر کشور تحریم شده بستگی دارد.

از آنجا که تحریم‌ها متکی بر تصورات ویژه از ارتباط میان شرایط و رفتار سیاسی دولت‌ها و مردم است در بررسی تحریم و کارایی آن آگاهی از اینکه مردم چه رابطه‌ای با دولت خود دارند، حائز اهمیت است. در این راستا شرط موفقیت تحریم، در گروی انتقال فشار وارده بر تأثیر تحریم از مردم به دولت است (ابوالحسنی، ۱۳۷۵).

اعمال تحریم‌ها در شرایطی که نظام سیاسی حاکم بر کشور از پایگاه وسیع اجتماعی برخوردار است و نظام اقتصادی کشور به‌گونه‌ای است که وابستگی اقتصادی به آمریکا ندارد، منجر به تقویت روحیه ملی و اتخاذ سیاست‌های خود اتکا گردیده است.

ظرفیت‌ها و قابلیت‌های کشور تحریم‌شده؛ این متغیر در برگیرنده ظرفیت و توانایی کشور تحریم شده در مقابله با تحریم و میزان آسیب‌پذیری و نیز وابستگی آن به دیگر کشورها است.

یکی از جوانب کلیدی در توان کشور هدف برای دفاع در برابر تحریم، میزان توانایی در بسیج اقتصاد خود برای تأمین نیاز داخلی است. این مسئله می‌تواند به کاهش تأثیرات فوری و صدمات بعدی تحریم‌ها منجر شود. ایران با مقیاس جمعیتی بالا که بخش بزرگی از آن را جوانان تشکیل می‌دهند و منابع طبیعی فراوان، زمینه بسیار مستعدی برای تقویت اقتصاد داخلی و مقابله با اثرات تحریم‌ها دارد.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

کنترل و نظارت بر تحریم؛ به‌لحاظ تاریخی، معمول‌ترین دلیل ناکامی تحریم‌ها وجود کشورهای دیگر است که به‌عنوان متحدان تجاری جایگزین برای کشور هدف عمل می‌کنند. می‌بایست توجه داشت که توان تجارت با یک کشور ثالث تا حد زیادی تأثیرات اقتصادی تحریم را از بین می‌برد. همچنین، شرکای تجاری جایگزین می‌توانند تأثیر سیاسی داشته باشند که به مسئله ایجاد اعتبار و نفوذ کمک خواهد کرد. از این رو، توان جلب همکاری کشورهای دیگر از سوی کشور تحریم‌شونده می‌تواند به کاهش اثرات تحریم کمک نماید. به‌عنوان مثال فعالیت مؤثر ایران در سازمان‌هایی همچون سازمان همکاری شانگهای که اخیراً رئیس‌جمهور محترم در آن شرکت کرده‌اند، می‌تواند نشانی از موفقیت ایران در مقابله با فشار تحریم‌ها باشد.

میزان حمایت از تحریم؛ حمایت یا عدم حمایت کشورها از اعمال تحریم‌ها و مشارکت آنها در اجرای آن در موفقیت یا عدم موفقیت آن تأثیری بسزا دارد. به‌عبارتی تأثیر تحریم‌ها، تا حد قابل ملاحظه وابسته به حمایت بین‌المللی است. در این بین، کشورهای منطقه و همجوار از جایگاه ویژه‌ای برخودارند.

چند جانبه‌گرایی مسئله‌ای مهم در زمینه تحریم است، زیرا گفته می‌شود تأثیر تحریم را افزایش خواهد داد. هرچه تعداد متحدان تجاری که در یک تحریم شرکت می‌کنند افزایش یابد، اعتبار تهدید علیه کشور هدف افزایش خواهد یافت (مارتین، ۱۹۹۲).

۱۰. راهکارها در جهت حمایت از کسب‌وکار ملی و تأثیر آن بر کاهش تحریم‌ها

مقام معظم رهبری نیز در جهت حمایت از کسب‌وکار داخلی و تولید ملی بیاناتی را فرمودند که می‌توان با بهره‌گیری از این بیانات در سطح کلان علاوه بر مقابله با تحریم‌ها با پیشرفت در زمینه تولیدات داخلی به خودکفایی رسید.

در روند تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی و عملیاتی شدن این مسئله در کشور موضوع مهم این است که هر اقدامی موجب افزایش فرهنگ حرکت، تلاش و کارامدی جامعه در امر تولید ارزیابی می‌گردد، مورد توجه و حمایت همه مسئولین و مردم کشور قرار گیرد و برای نهادینه شدن فرهنگ جهادگونه در مسیر تولید کشور، همه آحاد مردم و مسئولین و قوای کشور می‌بایست این رسالت خطیر را عهده شوند. به‌ویژه رسانه‌های گروهی که می‌بایست با نگاهی آسیب‌شناسانه و نقادانه ضرورت حرکت جهادی در تولید ملی را تبیین و با اشاره به برکات و دستاوردهای تولیدات ملی و داخلی، موانع و چالش‌های اقتصادی در جامعه را شناسایی نموده و راهکارهای اجرایی و عملیاتی را برای حل آن اتخاذ نمایند. بر همین اساس در روند تحقق تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی نیازمند تبین استراتژی و تعیین خط‌مشی می‌باشیم که طی آن این اصل به یک شعار تغییر ماهیت ندهد؛ در واقع لازمه دستیابی به

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

این مهم در کشور، خیزش و حرکتی عمیق از سوی مسئولان و همه آحاد جامعه می‌باشد. بنابراین، می‌بایست همگی این اصل را یک ضرورت دانسته و فعالیت خود را در راستای دستیابی به این اصل مهم برنامه‌ریزی نمایند و در جهت دستیابی به این امر فرهنگ‌ساز و حیاتی اقدام نمایند. از این رو، از مهم‌ترین اقدامات اساسی در این خصوص می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

۱۰-۱. نهادینه‌کردن فرهنگ جهادی و تولیدی

یکی از پیش‌نیازهای این مسیر برای رسیدن به نتیجه مطلوب، زمینه‌سازی ذهنی و فرهنگی برای اقشار مختلف جامعه و تبلیغات در خصوص حرکت‌های جهادی و تغییر الگوهای مصرفی کنونی جامعه می‌باشد. امروزه هر فردی از اعضای جامعه می‌بایست بداند که در فعالیت‌های خود باید در جهت ارتقای بهره‌وری و افزایش همت و کارایی اقدام نماید تا کشور به اهداف تعریف‌شده در چشم‌انداز بیست‌ساله نظام برسد و شکوفایی در همه ابعاد ملی تحقق یابد.

نهادینه شدن حرکت‌های جهادی مهم‌ترین اصل در افزایش تحقق تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی و پیشرفت در ظرفیت‌های خدماتی و تولیدی کشور است، چرا که بهره‌وری حاصل و برآیند کارایی و اثربخشی است. حال اینکه همه می‌دانیم سطح بهره‌وری در کشور ما بسیار پایین است و این بدون شک به الگوی رفتاری برخاسته از فرهنگ عمومی بر می‌گردد که طی سال‌ها در لایه‌های مختلف جامعه نهادینه شده و بنابراین، همانطورکه در آموزه‌های دینی آمده است می‌بایست با کار و تلاش در سطوح مختلف به‌صورت عملی و نه شعاری حرکت‌های جهادی معنا و مفهوم‌سازی شده و به‌عنوان یک ارزش و فرهنگ ملی ضرورت تولید ملی، حمایت ازکار و سرمایه ایرانی نهادینه شود.

این موضوع در طول سال‌های اخیر با توجه به توصیه‌های رهبر فرزانه انقلاب مورد توجه همه آحاد و اقشار جامعه قرارگرفته است. بنابراین، تبیین روحیه جهادی و حمایتی از کار و سرمایه ایرانی می‌تواند تحقق این هدف والای ملی را به ارمغان آورد.

۱۰-۲. حمایت از کالای ایرانی

ضرورت حمایت ملت ایران از چرخه‌های تولیدی و کالای ایرانی راه‌حل دیگری بر حرکت و جهش چرخه‌های اقتصادی کشور است؛ موضوعی که با رویکرد خرید کالای ایرانی می‌توان حمایت از کار و سرمایه ایرانی را تحقق بخشید و با رفتاری مثبت نسبت به ارتقای کیفیت و بهره تولیدات داخلی نیز گامی اساسی برداشت. دراین رویکرد توجه به خرید کالاهای مورد نیاز از بازار داخلی و تولید ملی به‌عنوان گام اساسی در حمایت از چرخه‌های تولید و درخواست به‌جای مردم برای بهبود کیفیت و ارتقای اجناس ایرانی می‌باشد. مردم باید با خرید محصولات با کیفیت داخلی ذائقه تولیدکنندگان را برای الگوگیری از

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

تولیدکنندگان با کیفیت ترغیب کرده و پول و سرمایه ایرانی را در جهت رشد و بالندگی و اعتلای نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران به‌کار ببرند. البته در این مورد توجه سازمان‌های دولتی و حکومتی درخرید کالاهای ۱۰۰ درصد داخلی و سرمایه‌گذاری در نیازمندهای سازمانی بر اساس این راهبرد سال مهم‌ترین اصل درحمایت مردمی می‌باشد.

۱۰-۳. پرهیز از شعارزدگی

مسئولان و متولیان امر با پرهیز از شعارزدگی نباید با برگزاری چند همایش، سخنرانی و چاپ مقاله و کارهایی از این قبیل خود را سرگرم کنند. در واقع به تعبیر معظم‌له "گاهی اوقات این شعاری که ما برای سال اعلام می‌کنیم، بعد ناگهان می‌بینیم همه در و دیوارهای تهران و شهرهای دیگر پر شده از تابلو، که این شعار رویش نوشته شده، این فایده‌ای ندارد. گاهی کارهای پرهزینه‌ای انجام می‌گیرد؛ چه لزومی دارد؟ آنچه که من از مسئولین و از مردم عزیزمان توقع دارم، این است که این شعار را بشنوند، باور کنند و دنبال کنند. تابلو کردن و در و دیوار را پر کردن و عکس زدن و اینها هیچ لزومی ندارد. اگر هزینه‌ای نداشته باشد، لزومی ندارد؛ اگر هزینه داشته باشد، اشکال هم دارد. هیچ لزومی ندارد کارهای پرهزینه را انجام بدهند".

۱۰-٤. ترسیم راهبرد و چشم انداز

یکی دیگر از پیش‌نیازهای اصلی در مسیر تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، ترسیم اهداف، ابعاد و راهکارهای رسیدن به موضوع و تعیین شاخص‌هایی برای سنجش و ارزیابی روند و چگونگی پیشرفت امور است. می‌بایست برای جلوگیری از درجا زدن و در خود تنیدن و اتلاف منابع و فرصت‌ها و هزینه‌ها درتمام حوزه‌ها، سند و نقشه راهبردی تهیه و ابلاغ شود. از این رو حرکت با شعار تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی در مسیر تحقق اهداف و چشم‌اندازهای موجود با تهیه و تنظیم راهبردهای مختلف می‌تواند با اجرا و به‌کارگیری روش‌ها و شیوه‌های مدون، پیشرفت و تولید ملی و اقتصادی را در مسیر تحقق این اصل مهم قرار دهد.

۱۰-۵. جلب مشارکت مردم

از دیگر راهکارها در مسیر تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی، جلب مشارکت مردم و افزایش آگاهی‌های آنها نسبت به رابطه افزایش مشارکت مردم در سرمایه‌گذاری‌های تولیدی و ارتقای کارایی و ایجاد رفاه در جامعه می‌باشد. در واقع پیشرفت اقتصادی در جامعه از کارهایی انجام‌شدنی است که هریک از اعضای جامعه با مشارکت و ملزم نمودن خود به عملیاتی شدن آن

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

منابع عظیمی را برای ایران عزیز حاصل خواهد نمود. بنابراین، مردم با مشارکت و سرمایه‌گذاری در بسترهای تولیدی کشور می‌توانند گامی اساسی در این مسیر بردارند.

۱۰-٦. آموزش

افزایش آموزه‌ها درخصوص اصلاح الگوهای مصرفی و تمایل به تولیدات داخلی و ملی کشور به‌عنوان یک اصل مهم در تحقق شعار سال قابل ارزیابی می‌باشد. به‌ویژه آموزه‌های جهادی در مسیر تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی در نظام آموزشی به‌گونه‌ای که هرچه سطح آموزش بالاتر رود، اهمیت و درک این مسئله بیش‌ازپیش برای آحاد جامعه ملموس گردد. از این رو این مسئله نیازمند آموزش‌های منطبق بر نیازمندی‌ها در سطح جامعه می‌باشد. برهمین اساس شاخص‌های مهم آموزش در مسیر تحقق پیشرفت اقتصادی در کشور با توجه به همه تحریم های سی‌وچند ساله علیه انقلاب اسلامی شامل مواردی از این قبیل است:

- آموزش‌ها می‌بایست براساس نیازسنجی و نیازآفرینی در جامعه استوار باشد تا کارایی خود را در بطن جامعه داشته باشد و عطش و نیازهای جامعه را به‌ویژه در حوزه‌های اقتصادی و نیازهای تولیدی کشور برطرف سازد.

- آموزش‌ها با آینده‌نگری در جهت پیش‌بینی به‌موقع حوادث و دفع تهدیدات و رفع نیازمندی‌های ملی با تلاش در جهت آینده‌سازی استوار باشد.

- آموزش‌ها با تخصصی‌سازی در جهت تربیت و پرورش نیروهای انسانی ماهر، کارآمد و متخصص باشد تا کارایی، اثربخشی و بهره‌وری را در نیازمندی کشور به‌ویژه در امر تولید ملی برای کشور به ارمغان آورد.

- آموزش‌ها همراه با پویایی و همگام شدن با تغییرات سریع در جهت افزایش دانش و مهارت افراد با تغییرات پیرامونی باشد تا نیاز جامعه را در مسائل اقتصادی محقق سازد و بهره و ثمره تولیدات علمی و تجاری‌سازی دستاوردهای علمی و صنعتی پربازده را ایجاد نماید. موضوعی که رهبر فرزانه انقلاب همواره با کاربردی نمودن تحقیقات نظری و بهره بردن از تحقیقات و پژوهش‌ها در حوزه صنعت و اقتصاد بر آن تأکید می‌نمایند.

۱۰-۷. تبلیغات رسانه‌ای

استفاده و بهره‌گیری از برنامه‌های تلویزیونی و رسانه‌ای در راستای اجرایی نمودن شعار تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی و تبیین نتایج و پیامدهای حاصل از این آرمان ملی بسیار حائز اهمیت می‌باشد. در واقع رسانه ملی از طریق تبلیغات و فرهنگ‌سازی رسانه‌ای می‌تواند تولید ملی و حمایت

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

از کار و سرمایه ایرانی را به‌عنوان یک طرح ملی و مطالبه عمومی در جامعه به تصویر کشانده و اهمیت و ضرورت آن را با اثرگذاری غیرقابل انکار آثار نمایشی و تبلیغاتی تبیین نماید.

۱۰-۸. حرکت مستمر و پایدار

حرکت همه دستگاه‌های دولتی به‌طور مستمر و پایدار در جهت تحقق منویات مقام معظم رهبری از دیگر عوامل مؤثر بر این حرکت ملی است، چرا که تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی با یک دستورالعمل و یک‌شبه قابل دست یافتن نیست و نیازمند کار و تلاش مستمر همراه با الگو و راهبرد دقیق می‌باشد و با حرکتی جهادی همراه با کار و همتی مضاعف و با اصلاح الگوهای مصرفی در جامعه از سوی همه آحاد جامعه و مسئولین در تحقق اهداف سند چشم‌انداز و پیشرفت ایران اسلامی ممکن خواهد بود.

۱۰-۹. مبارزه با تهاجم فرهنگی و جنگ نرم

از آنجایی که تلاش کشورهای استعماری در پروژه جنگ نرم و ناتوی فرهنگی ترویج مصرف‌گرایی، وابستگی به کالاهای غربی و به‌ویژه راحت‌طلبی و القای روحیه منفی و ناامیدی از توانایی‌های داخلی و ملی است؛ مبارزه با تهاجم فرهنگی غرب، آگاه‌سازی و تعمیق بینش و بصیرت سیاسی و اسلامی افراد جامعه و همچنین توسعه و ترویج تفکر "ما می‌توانیم" از مهم‌ترین اقدامات در روند اجرایی شدن تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی به حساب می آید.

۱۰-۱۰. تقویت انگیزه‌های دینی

یکی از عوامل بسیار مهم که می‌تواند به تولید اقتصادی در جامعه کمک نماید توجه به آموزه‌های دینی و ارزش‌های معنوی کار و جهاد می‌باشد. قرآن کریم و سیره ائمه اطهار همواره به انسان کوشا احترام گذشته و بر تلاش آحاد و اقشار مختلف هر جامعه، تأکید نموده است. بررسی زندگی امیرمؤمنان علی(ع) نیز حاکی از رفتارهای تولیدی حضرت در ایجاد نخلستان، باغات و زراعات ایشان و همچنین حفر چاه به دست مبارک ایشان می‌باشد که همه این موارد علاوه بر اهمیت و تلاش برای اقتصاد جامعه مسلمین، نقش تولیدی و نگاه معصومین به این مقوله با ارزش الهی یعنی دغدغه تولید و خدمات‌رسانی به جامعه مسلمین می‌باشد. بنابراین، ضروری است خطبا و واعظین در منابر و تریبون‌ها به تبیین نقش تلاش و جهاد در عرصه‌های مختلف به‌ویژه در تولید و توانمندسازی اقتصاد ایران اسلامی از منظر قرآن و احادیث پرداخته و جامعه را برای پیشرفت در امر تولید و معاش ملی به تحرک و تلاش درآورند.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

تقویت انگیزه‌های دینی برای کارآفرینی اقتصادی و اهتمام به جهاد و تلاش موجب نهادینه‌شدن فرهنگ کار و تلاش در جامعه و به‌تبع آن تحقق تشکیل تمدن عظیم اسلامی ایرانی خواهد بود که نیازمند اقتصادی پویا و سیاستی کارآمد در ایجاد عدالت و رفاه اجتماعی است.

۱۰-۱۱. تعهد ملی

در کشوری که منافع ملی ارزش تلقی شود احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت کشور در آحاد آن جامعه امری درونی و با ارزش می‌گردد. مردمان آن کشور برای توسعه و تعالی میهن خود متعهدانه می‌کوشند منافع ملی را بر منافع شخصی، گروهی و سازمانی ترجیح دهند. ضروری است مسئولان فرهنگی، رسانه‌های گروهی و مراکز آموزشی در تقویت مسئولیت‌پذیری و تعهد ملی در جامعه تلاش نمایند؛ چرا که بین تعهد ملی و تلاش و حرکت‌های جهادی در راستای تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی رابطه معناداری وجود دارد. تعهد ملی، سرمایه‌گذاری ملی و حمایت از سرمایه ملی را فراهم خواهد نمود.

۱۰-۱۲. عامل قوانین و مقررات

قوانین و مقررات می‌بایست به‌نحوی تدوین شوند که موجب کارامدی و تقویت نیروی کار و حمایت از تولیدکنندگان و مؤثران در تولیدات اقتصادی در جامعه باشند و فضای کسب‌وکار و تغییر و تحول را فراهم سازند و به‌جای ایجاد مانع، بیشتر درصدد رفع موانع و تسهیل امور برآیند تولیدی شوند تا شور و شوق کار و تلاش و تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی خود به خود فزونی یابد (بابایی و قاسمی، ۱۳۹۱).

۱۱. نتیجه‌گیری

نگاهی به وضعیت و شرایط محیط کسب‌وکار در اقتصاد ایران نشان می‌دهد بسیاری از شاخص‌های محاسبه شده توسط بانک جهانی مربوط به سهولت کسب‌وکار در ایران در وضعیت بدی قرار دارند. در حال حاضر یکی از مهم‌ترین معضلات فعالان اقتصادی نحوه برقراری ارتباط با سایر کشورهای مختلف است. پایداری روابط دیپلماتیک، به‌ویژه با کشورهایی که از منابع مالی، تکنولوژیک و علمی برخوردارند منجر به کندی و در برخی موارد تعطیلی فعالیت‌ها شده است.

ضروری است دولت با تدوین یک استراتژی مناسب و همه‌جانبه شرایطی را فراهم آورد تا روابط اقتصادی میان داخل و خارج تسهیل گردد. علیرغم اینکه پاسخ کاملاً روشنی از میزان اثرگذاری تحریم‌های علیه ایران وجود ندارد، اما روشن است که تحریم‌های مذکور به‌عنوان ابزارهای فشار بر ایران در جهت دستیابی به اهداف نهایی ایالات متحده یعنی تغییر رفتار سیاسی ملت و نظام جمهوری اسلامی و توقف فعالیت‌های هسته‌ای ایران

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

موفق نبوده و به‌طورعمده موجب فراهم آوردن فضایی مناسب برای شرکای ایران در شرق آسیا گردیده تا از فرصت به‌وجود آمده به‌لحاظ اقتصادی بهره‌مند شوند.

به‌نظر می‌رسد هزینه عمده تحریم‌های نفتی بر اقتصاد ایران را می‌توان کاهش قدرت چانه‌زنی ایران در قراردادهای نفتی و تحت‌فشار بودن ایران در معاملات نفتی خود با شرکای تجاری از جمله اعطای امتیازاتی در دریافت بهای نفت فروخته‌شده، مشاهده نمود. افزایش هزینه مبادله، افزایش هزینه‌های تأمین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری به‌تبع افزایش هزینه مبادله ناشی از تحریم‌ها، کاهش امنیت سرمایه‌گذاری و خروج شرکت‌های بین‌المللی با کیفیت فنی و تکنولوژیکی بالا از پروژه‌های نفت‌وگاز نیز از دیگر تبعات تحریم‌ها محسوب می‌گردد. ضمن اینکه محاسبات نشان می‌دهد کاهش درآمدهای نفتی کشور در ماه‌های اخیر که از تبعات تحریم‌های نفتی است محسوس می‌باشد.

با این وجود می‌توان گفت تحریم‌ها ۲ نتیجه را برای کشورمان در پی داشته است؛ یکی از لحاظ پیشرفت و خودکفایی در بحث تولید ملی، کشورمان توانسته بدون نیاز و وابستگی به دیگر کشورها به پیشرفت‌های عظیم دست یابد و از بعد دیگر می‌توان گفت تحریم‌ها بر کسب‌وکار نیز آثار منفی داشته، تورم و بالا رفتن قیمت نهاده‌ها و کمبود مواد اولیه جهت تولید نیز از آثار آن می‌باشد.

منابع

ابوالحسنی، شهرضا (۱۳۷۵)، "رژیم تحریم‌های سازمان ملل"، *فصلنامه مطالعات سازمان ملل متحد*، سال اول، شماره ۱.

بابایی، حسین و علی قاسمی (۱۳۹۱)، "تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی ضرورت‌ها و راهکارها"، قابل دسترسی در: http://rcirib.ir/tolid_meli/maghale_text.aspx.

علیخانی، حسین (۱۳۸۰)، *تحریم/یران شکست یک سیاست*، مترجم محمد متقی‌نژاد، مرکز چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه.

ظریف، محمدجواد و سعید میرزایی (۱۳۷۶)، "تحریم‌های یک‌جانبه آمریکا علیه ایران"، *مجله سیاست خارجی*، شماره ۱، سال یازدهم.

Carter Barry, E. (1992), "International Economic Sanctions: Improving the Erin Day", Economic Sanctions Imposed by the United States Against Specific Countries, 1979 Htrough 1992, CRS Report for Congress, 92-63 IF, August, 10.

Casero, P. A. (2004), "Growth, Private Investment and the Cost of Doing Business in Tunisia:A Comparative Perspective", World Bank.

Choi, JP & M. Thum (2005), "Corruption and the Shadow Economy", *International Economic Review*.

Musacchio, A & M. Hall (2006), "Law, Politics, and Finance in Brazil: Historical Lessons for Corporate Governance", Stanford University, USA.

Martin, Lisa, L. (1992), Coercive Co-Operation Explaining Multilateral Economic Sanctions", Princeton: Princeton U Press,

Http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/05/164131.

Oudraat, Jonge (2000), Making Economic Sanctions Work, Survival, Vol. 42, No. 3.

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]

[Downloaded from ejip.ir on 2026-09-14]